

Arolygiaeth Ei Mawrhydi dros Addysg a Hyfforddiant yng Nghymru
Her Majesty's Inspectorate for Education and Training in Wales

Llawlyfr arweiniad ar gyfer arolygu colegau addysg bellach

o Fedi 2019

estyn.llyw.cymru
@EstynAEM

Cymerwyd pob rhagofal posibl i sicrhau bod y wybodaeth yn y ddogfen hon yn gywir adeg ei chyhoeddi. Dylid cyfeirio unrhyw ymholiadau neu sylwadau ynglŷn â'r ddogfen hon/cyhoeddiad hwn at:

Yr Adran Gyhoeddiadau

Estyn

Llys Angor

Heol Keen

Caerdydd

CF24 5JW neu drwy anfon e-bost at cyhoeddiadau@estyn.llyw.cymru

Mae'r cyhoeddiad hwn a chyhoeddiadau eraill gan Estyn ar gael ar ein gwefan:

www.estyn.llyw.cymru

Ⓜ Hawlfraint y Goron 2019: Gellir aildefnyddio'r adroddiad hwn yn ddi-dâl mewn unrhyw fformat neu gyfrwng ar yr amod y caiff ei aildefnyddio'n gywir ac na chaiff ei ddefnyddio mewn cyd-destun camarweiniol. Rhaid cydnabod y deunydd fel hawlfraint y Goron a rhaid nodi teitl yr adroddiad penodol.

Cyflwyniad	1
Diben y llawlyfr arweiniad	1
Y sail gyfreithiol ar gyfer arolygu colegau addysg bellach	1
Cefndir polisi	1
Rhan 1: Trefniadau arolygu	2
Cyflwyniad	2
Cyd-destun	2
Egwyddorion arolygu	2
Cod ymddygiad ar gyfer arolygwyr	3
Disgwyliadau colegau	3
Materion iechyd, diogelwch a lles	4
Ymateb i honiad ynghylch diogelu	4
Dull arolygu	4
Yr Ystafell Arolygu Rithwir	5
Y tîm arolygu	5
Myfyrwyr arolygu	5
Cysylltu â'r coleg cyn yr arolygiad	6
Cynllunio'r arolygiad a pharatoi'r tîm	7
Yn ystod yr arolygiad	7
Ar ôl yr arolygiad	10
Sicrhau ansawdd arolygiadau	11
Rhan 2: Llunio barnau	12
Y Fframwaith Arolygu Cyffredin	12
Llunio barnau	13
Ynglŷn â'r coleg	13
Crynodeb	14
Argymhellion	14
Beth sy'n digwydd nesaf?	14
Meysydd arolygu	14
1 Safonau	15
2 Lles ac agweddau at ddysgu	16
3 Addysgu a phrofiadau dysgu	17
4 Gofal, cymorth ac arweiniad	19
5 Arweinyddiaeth a rheolaeth	21
Sail dystiolaeth yr arolygiad	23
Ffocws thematig	23

Cyflwyniad

Diben y llawlyfr arweiniad

Mae'r arweiniad hwn yn amlinellu'r ffordd y bydd yr arolygiaeth yn cynnal arolygiadau o golegau addysg bellach o Fedi 2019 ymlaen. Mae'n amlinellu'r trefniadau arolygu ar gyfer colegau ac yn cynnig arweiniad i arolygwyr ar lunio barnau arolygu.

Pan fydd yr arolygiad yn nodi pryderon pwysig mewn perthynas â safonau, ansawdd yr addysg a'r hyfforddiant neu arweinyddiaeth a rheolaeth, yna bydd yr arolygiaeth yn cynnal gweithgarwch dilynol yn y coleg i gefnogi gwelliant. Mae arweiniad ar y gwahanol fathau o weithgarwch dilynol ar gael ar wefan Estyn.

Gall colegau addysg bellach ddefnyddio'r arweiniad hwn i weld sut mae arolygiadau yn gweithio a'u helpu i gryfhau eu prosesau hunanasesu a gwella eu hunain.

Mae rhagor o wybodaeth am arolygiadau ar gael ar wefan yr arolygiaeth, sef www.estyn.llyw.cymru

Y sail gyfreithiol ar gyfer arolygu colegau addysg bellach

Yn y sector ôl-16, mae Deddf Dysgu a Sgiliau (2000) yn ei gwneud yn ofynnol i'r Prif Arolygydd adrodd ar y canlynol:

- ansawdd yr addysg a'r hyfforddiant a ddarperir
- y safonau a gyflawnir gan y rheiny sy'n derbyn addysg a hyfforddiant
- ansawdd yr arweinyddiaeth a'r rheolaeth, gan gynnwys a yw'r adnoddau ariannol y trefnwyd eu bod ar gael i'r rheiny sy'n darparu addysg a hyfforddiant yn cael eu rheoli'n effeithlon a'u defnyddio i ddarparu gwerth am arian

Cefndir polisi

Er nad yw'n cael ei lywodraethu'n uniongyrchol gan y polisïau a'r confensiynau canlynol, mae'r llawlyfr arweiniad yn ystyried y canlynol:

- Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015
<http://gov.wales/topics/people-and-communities/people/future-generations-act/?lang=cy>
- Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn, a fabwysiadwyd gan Lywodraeth Cymru yn 2004 fel y sail i lunio polisïau ar gyfer plant a phobl ifanc
<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>

Rhan 1: Trefniadau arolygu

Cyflwyniad

Mae'r adran hon wedi'i chyflwyno mewn ffordd sy'n adlewyrchu dilyniant y gwaith cyn, yn ystod ac ar ôl arolygiad craidd.

Mae'r arolygydd cofnodol (ACof) yn gyfrifol am gynnal a rheoli'r arolygiad, ac am yr adroddiad arolygu. Er bod yr arweiniad hwn yn canolbwyntio'n bennaf ar rôl yr arolygydd cofnodol, rhaid i holl aelodau'r tîm gydymffurfio â'r un gofynion arolygu.

Cyd-destun

Mae'r arweiniad hwn yn ymwneud ag arolygiadau craidd o golegau addysg bellach. Mae Estyn yn arolygu agweddau ar addysg a hyfforddiant ôl-16 yn rheolaidd trwy weithgareddau eraill. Mae rhywfaint o'r gwaith arolygu hwn yn arwain at werthusiadau cyhoeddedig, tra nad yw gweithgarwch arall yn arwain at werthusiadau cyhoeddedig.

Gwaith arolygydd cyswllt addysg bellach. Mae gan bob coleg arolygydd cyswllt sy'n cyfarfod ag uwch arweinwyr bob blwyddyn i drafod materion cyfredol sy'n gysylltiedig ag addysg a hyfforddiant, yn ogystal â chynnydd y coleg. Mae ymweliadau'r arolygydd cyswllt yn arwain at adborth llafar a deialog yn ystod yr ymweliad. Mae gwaith yr arolygydd cyswllt yn llywio arolygiadau thematig neu grynodedau sector yn yr Adroddiad Blyneddol.

Adroddiadau thematig. Bob blwyddyn, mae Llywodraeth Cymru yn gofyn i Estyn lunio adroddiadau cenedlaethol ar ystod o themâu. Yn aml, bydd Estyn yn ymweld â sampl o golegau neu bydd yn cynnal arolwg o bob coleg fel rhan o'r gwaith hwn. Mae'r ymweliadau'n arwain at adborth llafar ac mae adroddiadau cenedlaethol yn cynnwys colegau unigol, lle bo'n berthnasol, gydag astudiaethau achos arfer effeithiol.

Egwyddorion arolygu

Bydd arolygwyr:

- yn sicrhau bod arolygu o ansawdd uchel ac yn ymatebol i anghenion pob dysgwr
- yn sicrhau bod barnau yn gadarn, yn ddibynadwy, yn ddilys ac wedi'u seilio ar dystiolaeth uniongyrchol
- yn cynnwys colegau yn llawn yn y broses arolygu, gan gynnwys cyfle i'r coleg ddewis enwebai
- yn defnyddio blaenoriaethau gwella'r coleg fel y man cychwyn ar gyfer yr arolygiad ac i nodi materion allweddol ar gyfer ymchwilio iddynt er mwyn llunio barnau ar ddilysrwydd canfyddiadau'r adroddiad
- yn cynnwys arolygwyr cymheiriaid yn y broses arolygu
- yn sicrhau cyn lleied o ofynion ag y bo modd ar gyfer dogfennaeth a pharatoi gan y coleg
- yn cael safbwynt dysgwyr, staff a llywodraethwyr (neu'r bwrdd cyfarwyddwyr, lle

bo'n briodol), a safbwynt rhanddeiliaid eraill

- yn cymhwyso egwyddor cydraddoldeb i'r Gymraeg a'r Saesneg yn ein holl waith arolygu, gan ddarparu gwasanaethau dwyieithog pa bryd bynnag y byddant yn briodol
- yn adeiladol wrth nodi a chefnogi colegau sydd ag agweddau pwysig neu wendidau i'w gwella

Cod ymddygiad ar gyfer arolygwyr

Dylai arolygwyr gynnal y safonau uchaf posibl yn eu gwaith. Rhaid i bob arolygydd fodloni safonau cod ymddygiad Estyn. Wrth gynnal yr arolygiad, bydd arolygwyr:

- yn gwneud eu gwaith gyda didwylledd, cwrteisi a sensitifrwydd priodol
- yn gwerthuso gwaith y coleg yn wrthrychol
- yn adrodd yn onest, yn deg ac yn ddiuedd
- yn cyfathrebu'n glir ac yn agored
- yn gweithredu er lles pennaf y dysgwyr
- yn parchu cyfrinachedd yr holl wybodaeth sy'n dod i law yn ystod eu gwaith

Mae'n bwysig bod arolygwyr yn barnu effeithiolrwydd y ddarpariaeth a'r arweinyddiaeth ar sail eu cyfraniad at ddeilliannau ac nid ar sail unrhyw ffafriaeth am ddulliau penodol. Yr allwedd i'r farn yw p'un ai a yw'r dulliau a'r drefniadaeth yn addas i'r diben o ran cynorthwyo pob dysgwr i gyflawni safonau uchel a lefelau cadarn uchel o les.

Dylai arolygwyr roi gwybod i Estyn am unrhyw achos canfyddedig neu wirioneddol o wrthdaro buddiannau cyn gynted ag y byddant yn cael hysbysiad eu bod yn rhan o'r arolygiad o'r coleg.

Disgwyliadau colegau

Er mwyn i arolygu a rheoleiddio fod yn adeiladol ac yn fuddiol, mae'n bwysig bod arolygwyr a cholegau yn sefydlu a chynnal amgylchedd gweithio proffesiynol yn seiliedig ar gwrteisi, parch ac ymddygiad proffesiynol y naill at y llall. Rydym yn disgwyl i arolygwyr gynnal Cod Ymddygiad Estyn, ond rydym hefyd yn disgwyl i golegau:

- fod yn gwrtais ac yn broffesiynol
- cymhwyso eu codau ymddygiad eu hunain wrth ddelio gydag arolygwyr
- galluogi arolygwyr i gynnal eu harolygiad mewn ffordd agored a gonest
- galluogi arolygwyr i werthuso'r ddarpariaeth yn wrthrychol yn erbyn y Fframwaith Arolygu Cyffredin
- defnyddio systemau electronig Estyn ar gyfer rheoli arolygiadau fel bo'r gofyn
- darparu tystiolaeth a fydd yn galluogi arolygwyr i adrodd yn onest, yn deg ac yn ddibynadwy am y coleg
- cynnal trafodaethau pwrpasol gyda'r arolygydd cofnodol ac arolygwyr eraill
- cydnabod bod angen i arolygwyr arsylwi arfer a siarad â staff, dysgwyr a rhanddeiliaid eraill heb fod rheolwr neu uwch arweinydd yn bresennol
- tynnu sylw'r arolygydd cofnodol at unrhyw bryderon am yr arolygiad mewn modd amserol ac addas trwy'r enwebai neu uwch reolwr
- gweithio gydag arolygwyr i sicrhau cyn lleied o aflonyddwch a straen ag y bo modd trwy gydol yr arolygiad

- sicrhau iechyd a diogelwch yr arolygwyr tra byddant ar eu safle
- cynnal cyfrinachedd cyfarfodydd a chanfyddiadau'r arolygiad hyd nes bod yr adroddiad yn cael ei gyhoeddi'n derfynol

Adeg yr hysbysiad ynghylch yr arolygiad, dylai colegau adolygu cyfansoddiad y tîm arolygu. Cyfrifoldeb colegau yw amlygu unrhyw achos canfyddedig neu wirioneddol o wrthdaro buddiannau cyn dechrau eu harolygiad.

Materion iechyd, diogelwch a lles

Bydd arolygwyr yn cynnal arolygiadau yn unol ag arweiniad yr arolygiaeth ar arolygu diogelu. Os byddant yn sylwi ar unrhyw beth sydd yn eu barn nhw yn risg wirioneddol i ddiogelwch staff, ymwelwyr neu ddysgwyr, dylai arolygwyr rybuddio rheolwyr yn y coleg. Ym mhob achos, dylai arolygwyr wneud nodyn electronig ar wahân o'r risg a'u bod wedi rhoi gwybod i reolwyr amdano. Dylai arolygwyr adrodd ar risgiau amlwg yn gysylltiedig ag iechyd, diogelwch a lles o dan faes arolygu 4 (gofal, cymorth ac arweiniad). Lle bo'r risgiau hyn yn bryder difrifol, dylai arolygwyr gynnwys sylw byr yn nhestun yr adroddiad ac argymhelliad yn yr adroddiad. Bydd Estyn yn anfon llythyr at y coleg yn gofyn iddynt amlinellu'r modd y byddant yn mynd i'r afael â'r diffyg.

Ymateb i honiad ynghylch diogelu

Os caiff arolygydd wybod am honiad/amheuaeth ynghylch diogelu sy'n ymwneud â phlentyn, unigolyn ifanc neu oedolyn sy'n agored i niwed, dylai ddilyn y gweithdrefnau fel y maent wedi'u hamlinellu yn fersiwn gyfredol 'Polisi a gweithdrefnau Estyn ar gyfer diogelu', sydd ar gael ar wefan Estyn.

Dull arolygu

Y man cychwyn ar gyfer arolygu yw asesiad y coleg o'i berfformiad ei hun a'i flaenoriaethau, wedi'i ategu gan dystiolaeth berthnasol. Ni fydd arolygwyr yn arolygu pob agwedd ar y gwaith yn fanwl yn ystod arolygiad craidd. Byddant yn cymryd sampl o dystiolaeth i brofi asesiad y coleg ei hun o'i waith.

Y cynnydd a wna dysgwyr o'u manau cychwyn a'r safonau a gyflawnir ganddynt yw mesurau allweddol ansawdd yr addysg a'r hyfforddiant y maent wedi'u cael ac effeithiolrwydd arweinyddiaeth a rheolaeth y coleg. Bydd arolygiadau yn canolbwyntio ar anghenion dysgwyr, eu hagweddau at ddysgu a'r effaith a gaiff y ddarpariaeth ar gefnogi eu cynnydd a'r safonau a gyflawnir ganddynt.

Gall y cyfnod arolygu a nifer yr arolygwyr amrywio yn ôl maint y coleg.

Bydd pob adroddiad arolygu yn ymdrin â'r holl feysydd arolygu sy'n cael sylw yn y Fframwaith Arolygu Cyffredin.

Byddwn yn cynnal pob arolygiad yn unol â'n Polisi Iaith Gymraeg, sydd ar gael ar wefan yr arolygiaeth, sef www.estyn.llyw.cymru, a chânt eu cefnogi gan arweiniad atodol ar arolygu datblygiad medrau Cymraeg dysgwyr.

Yr Ystafell Arolygu Rithwir

Bydd yr arolygiaeth yn defnyddio system electronig o'r enw'r 'Ystafell Arolygu Rithwir' (YAR) ar gyfer rheoli sawl agwedd ar yr arolygiad. System ar y we yw hon sy'n caniatáu i golegau lwytho gwybodaeth i fyny cyn yr arolygiad a lawrlwytho arweiniad oddi wrth yr arolygiaeth am y broses arolygu. Hefyd, yr YAR yw'r man lle gall colegau fynd at y cwestiynau sy'n dod i'r amlwg gan yr arolygydd cofnodol ar ddechrau'r arolygiad a'r holiaduron ôl-arolygiad.

Y tîm arolygu

Bydd timau arolygu yn cael eu harwain gan arolygydd cofnodol (AEM), a bydd aelodau eraill o'r tîm yn cael eu dewis o blith AEM, arolygwyr cymheiriaid (o golegau eraill) neu arolygwyr ychwanegol (AY). Gallai arolygwyr ychwanegol fod ar secondiad neu dan gontract i'r arolygiaeth. Yn amodol ar adnoddau, byddwn yn gwahodd aelod o Swyddfa Archwilio Cymru i'n tîm arolygu. Mae hyn wedi bod yn arfer yn arolygiadau Estyn o wasanaethau addysg a hyfforddiant llywodraeth leol ers 2010, oherwydd cymhlethdodau cynyddol cyllid a llywodraethu llywodraeth leol. Mae'r un peth yn wir erbyn hyn am y sector addysg bellach, felly mae rhesymeg debyg ar waith yn awr.

Lle bynnag y bo'n bosibl hefyd, byddwn yn gwahodd arolygydd cymheiriaid/adolygydd rhyngwladol o un o'r arolygiaethau addysg a hyfforddiant yn y DU, Iwerddon neu Ewrop, sef ETI (Gogledd Iwerddon), Education Scotland, Ofsted, Quality and Qualifications Ireland (QQI) neu Arolygiaeth Addysg yr Iseldiroedd. Byddant yn gallu cynnig safbwynt meincnodi rhyngwladol i'r arolygiad, hwyluso rhannu arfer hynod effeithiol a galluogi colegau addysg bellach yng Nghymru i rwydweithio'n well â'u cymheiriaid rhyngwladol.

Mae'r arolygydd cofnodol yn rheoli'r tîm arolygu, ac ef/hi yw'r pwynt cyswllt cyntaf ar gyfer pawb sy'n gysylltiedig â'r arolygiad.

Byddwn yn gwahodd colegau i ddewis uwch aelod o staff, o'r enw'r enwebai, i weithio gyda'r tîm arolygu. Yn ymarferol, mae bron pob coleg yn derbyn y gwahoddiad, ond nid yw'n ofynnol. Dylai'r enwebai fod â swydd ar lefel ddigon uchel i fod yn gyswllt rhwng y coleg a'r tîm arolygu ond nid oes angen iddo/iddi fod yn arweinydd y coleg. Gall colegau fynd at yr arweiniad i enwebeion ar baratoi ar gyfer yr arolygiad o ddolenni o fewn y ffurflen cyswllt cychwynnol (FfCC), wedi'i llenwi gan y Cydlynnydd Arolygu (CydAr) ac mae ar gael trwy'r YAR.

Myfyrwyr arolygu

Yn ystod blwyddyn academaidd 2019-2020, bydd Estyn yn rhoi rôl y myfyrwyr arolygu ar brawf mewn arolygiadau o golegau addysg bellach. Ar ddiwedd y cyfnod prawf, bydd Estyn yn adolygu sut aeth hi ac yn penderfynu ar y ffordd orau o barhau.

Bydd myfyrwyr arolygu yn aelodau llawn o'r tîm arolygu ac yn ymuno â'r arolygiad am dridiau cyntaf arolygiad wyth niwrnod o goleg. Bydd dau fyfyrwr arolygu ym mhob arolygiad. Byddant yn cymryd rhan mewn cyfarfodydd â chynrychiolwyr dysgwyr a staff y coleg, ac yn siarad â dysgwyr yn y coleg am eu profiadau. Byddant yn cwblhau cofnod o'u tystiolaeth ar ffurflen farnau. Ni fyddant yn arsylwi gwersi.

Cysylltu â'r coleg cyn yr arolygiad

Bydd y coleg yn cael 15 diwrnod gwaith o rybudd am yr arolygiad.

Ar ôl hyn, bydd yr arolygiaeth yn ffonio'r coleg i wneud y trefniadau ar gyfer yr arolygiad. Y cydlynwyr arolygu (CydAr) yn Estyn fydd yn cysylltu â cholegau i ddechrau. Yn ystod y drafodaeth hon, bydd y Cydlynnydd Arolygu:

- yn esbonio diben yr arolygiad ac yn trafod rhaglen amlinellol ar gyfer yr arolygiad
- yn trafod y wybodaeth benodol sydd ei hangen cyn yr arolygiad, gan gynnwys ffurflen hunanwerthuso wedi ei llenwi gan y coleg ar ei ddarpariaeth ar gyfer diogelu, ac yn gwneud y trefniadau ar gyfer ei chael ar ffurf electronig drwy gyfrwng yr Ystafell Arolygu Rithwir
- yn gofyn a oes unrhyw faterion neu risgiau y dylai'r tîm fod yn ymwybodol ohonynt ac yn gofyn am sesiwn frifffio gyffredinol ynghylch iechyd a diogelwch ar gyfer y tîm ar ddechrau'r arolygiad
- yn pennu a yw'r coleg yn dymuno cael enwebai, ac os felly, yn cytuno ar rôl yr enwebai ac esbonio'r broses ar gyfer cwblhau arweiniad yr enwebai
- yn trefnu cyfarfod ar ddechrau'r arolygiad, gyda'r enwebai, i roi briff ar iechyd a diogelwch i'r tîm
- yn trefnu cyfarfod ar ddechrau'r arolygiad er mwyn i'r coleg amlinellu'i flaenoriaethau ar gyfer gwella a'i gam datblygu presennol
- yn darparu dolenni ac arweiniad ar gyfer llenwi holiaduron cyn-arolygiad ar-lein i ddysgwyr, staff a llywodraethwyr
- yn cytuno ar drefniadau ar gyfer trefnu cyfarfod gyda llywodraethwyr a chyflogwyr (lle bo'n briodol)
- yn trefnu bod tystiolaeth ategol ar gael, gan gynnwys samplau o waith dysgwyr
- yn sicrhau bod gweithdrefnau cytûn ar gyfer mynd i'r afael ag unrhyw bryderon neu gwynion a allai godi yn ystod yr arolygiad
- yn gwneud unrhyw drefniadau domestig, er enghraifft ystafell ar gyfer yr arolygwyr, parcio a chysylltiad â'r rhyngwyd
- yn gwneud trefniadau ar gyfer adrodd yn ôl ynghylch canfyddiadau'r arolygiad
- yn cytuno ar y trefniadau ar gyfer llenwi'r holiadur ôl-arolygiad
- yn rhoi gwybod i'r coleg trwy'r ffurflen cyswllt cychwynnol am drefniadau allweddol yr arolygiad

Bydd y cydlynnydd arolygu yn gofyn am y wybodaeth ganlynol gan y coleg trwy'r ystafell arolygu rithwir cyn gynted ag y bo modd yn dilyn yr hysbysiad ffurfiol o'r arolygiad:

- gwybodaeth allweddol am gefndir y coleg
- copi o gynllun datblygu ansawdd (CDA) ac adroddiad hunanasesu diweddaraf y coleg
- nifer y dysgwyr, gan gynnwys y dysgwyr rhan amser ac amser llawn, a'u lleoliad
- manylion am amserlenni meysydd cwricwlwm y coleg ar gyfer cyfnod yr arolygiad
- trefnu dyddiad (fel y cytunwyd gyda'r arolygydd cofnodol) ar gyfer y cyfarfod cynllunio cychwynnol

Os bydd yr arolygiad yn cael ei gynnal yn gynnar yn ystod y flwyddyn academaidd, gallai Estyn ofyn am samplau o waith dysgwyr o'r flwyddyn flaenorol.

Pan fyddwn yn rhoi gwybod i golegau am yr arolygiad, byddant yn cael gwybodaeth am sut i gynnal arolwg cyfrinachol ar-lein o ddysgwyr. Hefyd, bydd Estyn yn darparu holiadur ar-lein cyn-arolygiad ar gyfer llywodraethwyr (neu'r bwrdd cyfarwyddwyr, lle bo'n briodol), a'r holl staff addysgu, asesu a staff cymorth dysgu sy'n cael eu cyflogi'n uniongyrchol gan y coleg. Bydd canlyniadau'r arolygon yn llunio rhan o'r dystiolaeth cyn-arolygiad ac yn helpu arolygwyr i lunio cwestiynau datblygol i ymchwilio iddynt.

Hefyd, bydd y tîm yn ystyried arolwg diweddaraf y coleg o amgyffredion dysgwyr.

Yn ystod yr arolygiad, gallai arolygwyr gyfweld â charfan o ddysgwyr, staff addysgu, asesu a/neu staff cymorth fel rhan o'u proses i gasglu tystiolaeth.

Cynllunio'r arolygiad a pharatoi'r tîm

Gan ystyried y blaenoriaethau mae'r coleg wedi'u nodi ar gyfer gwella a'i adroddiad hunanasesu, ac unrhyw wybodaeth sydd eisoes ym meddiant yr arolygiaeth, bydd yr arolygydd cofnodol yn cynllunio'r arolygiad ac yn dyrannu cyfrifoldebau i aelodau o'r tîm arolygu.

Mae arolygiadau'n cynnwys arsylwi addysgu a hyfforddi, gan gynnwys teithiau dysgwyr a gwaith arall.

Yn ystod yr arolygiad

Y cyfarfod tîm cychwynnol

Yng nghyfarfod cychwynnol y tîm arolygu, dylai aelod o staff y coleg roi briff iechyd a diogelwch. Dylai'r coleg roi datganiad sefyllfa bras ar ei flaenoriaethau strategol a'i gam datblygu presennol. Ar ôl hynny, dylai'r tîm drafod gydag uwch arweinwyr y blaenoriaethau y mae'r coleg wedi'u nodi ar gyfer gwella a'r cynnydd y mae'n ei wneud yn ei waith gwella. Bydd yr arolygydd cofnodol yn cadarnhau'r trefniadau hyn gyda'r coleg yn ystod yr alwad ffôn cyn yr arolygiad.

Bydd arolygwyr yn samplu, yn profi ac yn dilysu blaenoriaethau'r coleg ei hun a'i werthusiadau o'i gryfderau a'i feysydd i'w gwella, ac unrhyw gryfderau a meysydd eraill i'w gwella y mae'r arolygydd cofnodol yn eu nodi. Hefyd, bydd y trafodaethau yn ystyried y dystiolaeth y mae angen i arolygwyr ei hadolygu. Bydd hyn yn cynnwys teithiau dysgu, arsylwadau sesiynau, samplu gwaith ysgrifenedig dysgwyr a chyfweliadau â dysgwyr, staff a rhanddeiliaid eraill.

Casglu ac adolygu tystiolaeth arolygu

Bydd y tîm yn cynllunio'r arolygiad fel y gallant fynd i'r afael â'r gofynion adrodd yn y pum maes arolygu. Bydd y tîm yn sicrhau bod ganddynt ddigon o amser i adolygu'r dystiolaeth allweddol sydd ei hangen arnynt i lunio'u barnau. Dyma'r prif fathau o dystiolaeth:

- tystiolaeth ddogfennol, gan gynnwys gwybodaeth am berfformiad a chynnydd dysgwyr
- arsylwi'r addysgu, yr hyfforddi a'r asesu a gweithgareddau eraill
- samplau o waith dysgwyr
- ymatebion i'r arolwg gan ddysgwyr, staff a llywodraethwyr
- trafodaethau gyda dysgwyr, arweinwyr, rheolwyr, llywodraethwyr (neu'r bwrdd cyfarwyddwyr, lle bo'n briodol) a rhanddeiliaid allweddol eraill

Bydd arsylwadau uniongyrchol o fedrau ymarferol a gwaith ysgrifenedig dysgwyr yn cael eu defnyddio gan y tîm lle bynnag y bo modd i gasglu tystiolaeth i ategu eu barnau. Gall arolygwyr ddewis sampl ychwanegol o waith dysgwyr i fodloni anghenion cwestiwn datblygol penodol neu ymestyn eu hymchwiliad i agwedd benodol.

Bydd arolygwyr yn ymgymryd ag amrywiaeth o weithgareddau i gasglu tystiolaeth ar gyfer eu gwerthusiad o gynnydd dysgwyr ac ansawdd darpariaeth y coleg. Gall hyn gynnwys teithiau dysgu, pan fydd arolygwyr yn symud yn gymharol gyflym drwy nifer o sesiynau addysgu neu hyfforddi yn bwrw golwg ar agwedd benodol ar y ddarpariaeth, cael sgysiau â dysgwyr dethol am eu gwaith, a chynnal trafodaethau ag athrawon unigol am gynnydd dysgwyr yn eu sesiynau hyfforddi, a'r modd y maent yn cynllunio gwaith i fodloni eu hanghenion. Yn ogystal, gallant gynnal arsylwadau hwy o sesiynau hyfforddi.

Mae llais y dysgwr yn ffynhonnell allweddol o dystiolaeth ar gyfer arolygwyr. Bydd trafodaethau gyda dysgwyr yn gyfle i archwilio'u gwybodaeth a'u dealltwriaeth o'u gwaith a'u medrau. Bydd hefyd yn helpu arolygwyr i bwysu a mesur pa mor dda y mae'r coleg yn cefnogi dysgwyr ac yn cyfrannu at eu lles, yn eu barn nhw.

Dylai colegau drefnu bod gwybodaeth ar gael i'r tîm arolygu am y safonau a gyflawnir gan ddysgwyr, yn enwedig canlyniadau unrhyw asesiadau cychwynnol a diagnostig ac asesiadau eraill o anghenion dysgu ychwanegol (ADY). Bydd hyn yn helpu arolygwyr i farnu cynnydd dysgwyr er mwyn llunio safbwynt am y safonau y mae dysgwyr yn eu cyflawni o'i gymharu â manau cychwyn a'r ffordd y mae athrawon yn defnyddio'r wybodaeth.

Bydd angen i'r tîm ystyried safbwyntiau rhanddeiliaid am y coleg a phrofi dilysrwydd y safbwyntiau hynny yn ystod yr arolygiad.

Pan nad y pennaeth/Prif Swyddog Gweithredol yw'r enwebai, mae'n bwysig bod yr arolygydd cofnodol yn cynnal cyfarfod dyddiol byr gyda'r pennaeth/Prif Swyddog Gweithredol i egluro materion arolygu a chanfyddiadau bras y tîm arolygu sy'n dod i'r amlwg.

Cofnodi tystiolaeth arolygu

Bydd arolygwyr yn defnyddio amrywiol ffurflenni i gofnodi a choladu eu canfyddiadau a'u barnau. Lle bynnag y bo'n bosibl, bydd arolygwyr yn llenwi eu ffurflenni yn electronig fel rhan o system electronig Estyn ar gyfer casglu, coladu a chofnodi canfyddiadau arolygu.

Cyfarfodydd tîm

Prif ddiben cyfarfodydd tîm yw llunio safbwynt corfforaethol, cywir, dibynadwy a dilys am safonau ac ansawdd y ddarpariaeth a'r arweinyddiaeth. Bydd cyfarfodydd yn cynnig cyfleoedd i arolygwyr:

- brofi'r barnau yng nghynllun datblygu ansawdd a hunanasesiad y coleg
- trafod materion sy'n dod i'r amlwg
- adolygu ymweliadau â dysgwyr
- datrys materion cyn-arolygiad a chwestiynau sy'n dod i'r amlwg
- nodi unrhyw fylchau yn sail y dystiolaeth
- ystyried prif ganfyddiadau'r arolygiad ac unrhyw argymhellion

Deialog broffesiynol

Ar ddiwedd arsylwi sesiwn, dylai arolygwyr gynnal deialog broffesiynol fer gyda'r aelod staff sy'n gysylltiedig â'r gweithgaredd. Mewn rhai achosion, efallai y bydd angen cynnal y drafodaeth hon yn ddiweddarach yn ystod yr arolygiad.

Dylai prif ffocws y drafodaeth fod ar y dysgwyr, y cynnydd a wnaed ganddynt yn ystod y sesiwn a'r safonau a gyflawnwyd yn ystod y gweithgaredd. Dylai'r arolygydd bwysleisio mai barnau dros dro sy'n dod yw'r amlwg yw'r rhain ar un agwedd ar sail y dystiolaeth, ac y gellir diwygio'r holl farnau, ar ôl myfyrio arnynt, ar ôl craffu ar waith dysgwyr neu siarad â dysgwyr, neu o ganlyniad i safoni o fewn y tîm. Dylai arolygwyr geisio canolbwyntio ar unrhyw gryfderau neu feysydd i'w datblygu o ran y gweithgaredd penodol a welwyd.

O ganlyniad i natur teithiau dysgu, sydd â ffocws craff, a lledaenu'r gweithgarwch ar draws nifer o weithgareddau mewn cyfnod cymharol fyr, ni fydd modd i arolygwyr gynnig deialog broffesiynol i athrawon neu hyfforddwyr unigol ar ôl gweithgarwch taith ddysgu.

Adborth ffurfiol

Ar ddiwedd y rhan ar y safle o'r arolygiad, bydd y tîm yn rhoi adborth llafar i arweinwyr y coleg a llywodraethwyr. Dylai'r coleg wahodd cynrychiolwyr o Lywodraeth Cymru i'r cyfarfod hwn. Dylai'r adborth ganolbwyntio ar y prif farnau ar gyfer pob un o'r pum maes arolygu, a'r rhesymau dros ddyfarnu'r barnau hyn.

Mae'r cyfarfod adborth yn rhoi cyfle i arweinwyr a llywodraethwyr glywed y barnau a myfyrio arnynt. Dylai'r adborth ganolbwyntio ar y cryfderau a'r meysydd i'w gwella a'r ffactorau sy'n cyfrannu atynt. Dylai'r arolygydd cofnodol esbonio i'r coleg y gellir cywiro materion ffeithiol a gellir egluro barnau, ond na ellir eu trafod.

Yn ystod pob arolygiad craidd, bydd y tîm arolygu yn ystyried a oes angen unrhyw weithgarwch dilynol ar y coleg. Bydd yr arolygydd cofnodol yn rhoi gwybod i'r coleg os oes angen unrhyw weithgarwch dilynol.

Yn ystod yr arolygiad, bydd y tîm hefyd yn ystyried a oes yna unrhyw arfer effeithiol yn y coleg y mae'n werth i golegau eraill ei hystyried a'i hefelychu. Yn yr achos hwn, bydd yr arolygydd cofnodol yn gofyn i'r coleg baratoi astudiaeth (neu astudiaethau) achos i'w lledaenu ar wefan Estyn.

Mae'r holl farnau yn ystod arolygiad yn rhai dros dro ac yn amodol ar gael eu safoni a'u dilysu gan PAEM. Maent yn gyfrinachol i staff a llywodraethwyr y coleg. Ni ddylid eu cyfleu y tu hwnt i'r grŵp hwn, gan gynnwys trwy gyfryngau cymdeithasol, hyd nes i Estyn gyhoeddi'r adroddiad ar ei wefan.

Cwynion am y dull o gynnal yr arolygiad

Os bydd unrhyw faterion yn codi ynglŷn â'r dull o gynnal yr arolygiad yn gyffredinol neu ymddygiad arolygwyr unigol, yna dylai'r coleg, trwy'r enwebai, godi'r materion hyn gyda'r arolygydd cofnodol yn uniongyrchol, a chyn gynted ag y bo modd. Ni ddylai'r coleg aros tan ar ôl yr arolygiad, ond dylai godi unrhyw faterion yn ystod yr arolygiad ar y safle. Mae materion yn aml yn codi o ganlyniad i gamddealltwriaeth, ac fel arfer, gellir datrys y rhain yn gyflym ac yn foddhaol yn y coleg yn fuan wedi iddynt ddigwydd.

Ceir arweiniad i golegau ynglŷn â gweithdrefnau cwyno Estyn ar wefan Estyn.

Ar ôl yr arolygiad

Yr adroddiad arolygu

Mae'r arolygydd cofnodol yn gyfrifol am lunio adroddiad arolygu terfynol sy'n glir i gynulleidfa leyg ac yn ddefnyddiol i'r coleg.

Pan fyddant yn ysgrifennu adroddiadau, dylai arolygwyr ystyried arweiniad ysgrifennu Estyn sydd ar gael ar ein gwefan, sef www.estyn.llyw.cymru.

Byddwn yn cyhoeddi adroddiadau yn ddwyieithog lle mae colegau wedi gofyn am hyn, yn unol â Pholisi Iaith Gymraeg Estyn.

Rydym yn seilio strwythur yr adroddiad arolygu ar Fframwaith Arolygu Cyffredin a bydd yr adroddiad ar y ffurf ganlynol:

Ynglŷn â'r coleg

Crynodeb

Argymhellion

Beth sy'n digwydd nesaf

Prif ganfyddiadau

- 1 Safonau
- 2 Lles ac agweddau at ddysgu
- 3 Addysgu a phrofiadau dysgu
- 4 Gofal, cymorth ac arweiniad
- 5 Arweinyddiaeth a rheolaeth

Sail dystiolaeth yr arolygiad

Byddwn yn llunio'r adroddiad o fewn graddfeydd amser statudol neu raddfeydd amser cytûn ar gyfer y sector.

Y gwiriad cywirdeb ffeithiol

Bydd yr arolygiaeth yn rhoi drafft hwyr o'r adroddiad i'r coleg er mwyn helpu i wirio cywirdeb ffeithiol y cynnwys. Gan amlaf, bydd gan y coleg bum niwrnod gwaith i ystyried yr adroddiad drafft a nodi unrhyw gamgymeriadau ffeithiol.

Mae'r gwiriad cywirdeb ffeithiol yn canolbwyntio ar ddatrys unrhyw anghywirdeb ffeithiol yn yr adroddiad arolygu. Nid yw'n canolbwyntio ar y canfyddiadau na'r barnau. Ceir arweiniad pellach i ddarparwyr ar natur a chwmpas y gwiriad cywirdeb ffeithiol ar wefan Estyn.

Dylai'r coleg godi unrhyw gŵynion am y dull o gynnal yr arolygiad yn ystod yr arolygiad ar y safle. Fodd bynnag, os bydd y coleg yn parhau i fod â chwynion heb eu datrys am y dull o gynnal yr arolygiad ar ôl diwedd yr arolygiad ar y safle, yna

dylai gyfeirio at weithdrefnau Estyn ar gyfer trin cwynion ar wefan Estyn. Mae'r gweithdrefnau'n canolbwyntio ar y dull o gynnal yr arolygiad, ac nid ar y canfyddiadau na'r barnau a luniwyd gan y tîm arolygu.

Sicrhau ansawdd arolygiadau

Mae'r arolygiaeth wedi ymrwymo i:

- ddewis, hyfforddi, briffio, cefnogi a defnyddio arolygwyr yn effeithiol, gan gynnwys arolygwyr cymheiriaid ac arolygwyr ychwanegol
- hyfforddiant, briffio a chymorth effeithiol i alluogi'r enwebai i ymgymryd â rôl weithredol
- deialog reolaidd gyda'r enwebai a'r Prif Swyddog Gweithredol/pennaeth yn ystod arolygiad
- meini prawf a systemau cofnodi sy'n cydymffurfio â'r Fframwaith Arolygu Cyffredin a'r arweiniad
- adolygu a dadansoddi tystiolaeth yn ofalus
- adborth llafar diamwys ar ganfyddiadau'r tîm, a barnau ar gyfer pob maes arolygu
- adroddiadau clir, cywir ac wedi'u cyflwyno'n dda

Fel rhan o'i gweithdrefnau sicrhau ansawdd, mae'r arolygiaeth yn gwahodd colegau i lenwi holiadur ôl-arolygiad (HOA). Bydd yr holiadur ar gael i golegau yn yr YAR. Dylai colegau lenwi rhan gyntaf yr holiadur ar unwaith yn dilyn yr arolygiad ar y safle, a'i gyflwyno'n electronig i Estyn drwy system yr YAR. Gall colegau lenwi ail ran yr holiadur yn dilyn cyhoeddi'r adroddiad arolygu, eto drwy system yr YAR.

Dylai colegau godi unrhyw bryderon am ymddygiad arolygydd yn ystod yr arolygiad cyn gynted â phosibl gyda'r arolygydd cofnodol.

Yr arolygydd cofnodol fydd yn sicrhau ansawdd yr arolygiad yn y lle cyntaf. Bydd yr arolygiaeth yn sicrhau ansawdd sampl o arolygiadau ar y safle a bydd yn sicrhau ansawdd pob adroddiad arolygu cyn eu cyhoeddi ar wefan Estyn. Mae trefniadau Estyn ar gyfer sicrhau ansawdd arolygiadau a'r trefniadau ar gyfer delio â chwynion ar gael ar wefan yr arolygiaeth, sef www.estyn.llyw.cymru.

Rhan 2: Meysydd arolygu a gofynion adrodd

Mae'r arweiniad sy'n dilyn yn amlinellu'r modd y dylai arolygwyr ymdrin ag adrannau amrywiol yr adroddiad arolygu a'r hyn y mae angen iddynt ei ystyried wrth werthuso pum maes arolygu'r fframwaith arolygu cyffredin.

Y Fframwaith Arolygu Cyffredin

Mae pum maes arolygu'r fframwaith arolygu cyffredin wedi'u hamlinellu isod.

Mae pob maes arolygu'n cynnwys gofynion adrodd, sef yr agweddau y mae'n rhaid i'r tîm arolygu eu cwmpasu wrth adrodd ar bob coleg.

Y Fframwaith Arolygu Cyffredin

1 – Safonau

- 1.1 Safonau a chynnydd cyffredinol
- 1.2 Safonau a chynnydd grwpiau penodol
- 1.3 Safonau a chynnydd mewn medrau

2 – Lles ac agweddau at ddysgu

- 2.1 Lles
- 2.2 Agweddau at ddysgu

3 – Addysgu a phrofiadau dysgu

- 3.1 Ansawdd yr addysgu
- 3.2 Ehangder, cydbwysedd a phriodoldeb y cwricwlwm
- 3.3 Darpariaeth ar gyfer medrau

4 – Gofal, cymorth ac arweiniad

- 4.1 Orlhain, monitro a darparu cymorth dysgu
- 4.2 Datblygiad personol
- 4.3 Diogelu

5 – Arweinyddiaeth a rheolaeth

- 5.1 Ansawdd ac effeithiolrwydd arweinwyr a rheolwyr
- 5.2 Prosesau hunanwerthuso a chynllunio gwelliant
- 5.3 Dysgu proffesiynol
- 5.4 Defnyddio adnoddau

Llunio barnau

Bydd y tîm arolygu yn rhoi barn ar gyfer pob maes arolygu o'r raddfa bedwar pwynt isod.

Rhagorol – Perfformiad ac arferion cryf iawn, cynaledig

Da – Nodweddion cryf, er y gall fod angen gwella mân agweddau

Digonol ac angen gwelliant – Cryfderau'n gorbwysu gwendidau, ond agweddau pwysig y mae angen eu gwella

Anfoddhaol ac angen gwelliant ar frys – Gwendidau pwysig yn gorbwysu cryfderau

Bydd arolygwyr yn llunio'u barnau drwy ystyried a phwysu a mesur pwysigrwydd y cryfderau a'r gwendidau ym mhob maes arolygu. Bydd yr adroddiad ar bob maes arolygu yn adlewyrchu a chefnogi'r farn berthnasol. Daw gwendidau'n bwysig pan fyddant yn cael effaith arwyddocaol ar safonau a/neu les. Bydd cryfderau yn aml i'w gweld pan geir agweddau pwysig y mae angen eu gwella. Fodd bynnag, pan geir agweddau pwysig y mae angen eu gwella, y farn briodol fel arfer fydd "Digonol ac angen gwelliant", neu "Anfoddhaol ac angen gwelliant ar frys".

Pan fydd colegau yn cael "Anfoddhaol ac angen gwelliant ar frys" ar gyfer un maes arolygu neu fwy, bydd angen lefel o weithgarwch dilynol ar y coleg gan amlaf. Ceir rhagor o arweiniad ar natur gweithgarwch dilynol ar wefan Estyn, sef [Arweiniad ar weithgarwch dilynol i ddarparwyr ôl-16 ac arolygwyr](#).

Bydd arolygwyr bob amser yn cynnwys gwerthusiadau clir mewn perthynas â'r gofynion adrodd ym mhob maes arolygu. Hefyd, byddant yn ystyried pob agwedd ar y gofynion adrodd hyn fel y'u hamlinellir yn y llawlyfr arweiniad arolygu. Fodd bynnag, gall yr hyn y mae arolygwyr yn adrodd arno ym mhob gofyniad adrodd amrywio yn ôl arwyddocâd cymharol yr hyn y maent yn ei ddarganfod ym mhob coleg.

Gall arolygwyr adrodd 'trwy eithriad'. Ystyr hyn yw y gallant adrodd ar rai agweddau pan fydd cryfderau penodol neu wendidau arwyddocaol yn unig.

Ynglŷn â'r coleg

Dylai'r adran hon o'r adroddiad fod yn fyr a dylai gynnwys gwybodaeth gefndir ffeithiol am y coleg. Ni ddylai'r adran gynnwys unrhyw werthusiad o'r coleg na'i ddarpariaeth. Gan amlaf, bydd yr arolygydd cofnodol yn cytuno ar gynnwys yr adran hon gyda'r coleg yn ystod yr arolygiad ac yn ystod gwiriad ffeithiol y coleg o'r adroddiad drafft cyn ei gyhoeddi. Pan fydd anghytuno ynglŷn â chynnwys yr adran hon, yr arolygydd cofnodol fydd yn gwneud y penderfyniad terfynol ynglŷn â beth i'w gynnwys yn yr adroddiad.

Bydd yr adran hon yn cynnwys gwybodaeth fras am y canlynol:

- nifer a natur y dysgwyr
- maint, natur a lleoliad safleoedd y coleg (gan gynnwys esboniad byr o sut mae brandiau colegau unigol yn gweithredu fel rhan o strwythur grŵp, lle bo hyn yn

berthnasol)

- yr ystod o raglenni dysgu a gynnigir, a'u lefel
- nodweddion yr ardaloedd sy'n cael eu gwasanaethu gan y coleg
- unrhyw newidiadau arwyddocaol ers yr arolygiad diwethaf
- unrhyw ffactorau perthnasol eraill

Crynodeb

Bydd yr adran hon o'r adroddiad yn cynnwys datganiad cryno byr (100-200 gair, fel arfer) ar ganfyddiadau'r arolygiad.

Dylai'r crynodeb adrodd ar y cryfderau allweddol ac unrhyw agweddau pwysig neu wendidau y mae angen eu gwella. Dylai fod yn gyson â'r canfyddiadau yng nghorff yr adroddiad. Ni ddylai gynnwys un farn drosfwaol ar y coleg cyfan.

Argymhellion

Dylai'r argymhellion roi syniad clir a phenodol i'r coleg o'r meysydd i'w gwella y bydd angen iddo fynd i'r afael â nhw. Dylai arolygwyr ysgrifennu'r argymhellion yn nhrefn blaenoriaeth. Dylai'r argymhellion ddeillio o'r prif farnau yn y meysydd arolygu a dylent ddarparu sylfaen glir ac ymarferol y gall y coleg weithredu arni.

Beth sy'n digwydd nesaf?

Bydd yr adran hon o'r adroddiad yn amlinellu'r hyn y mae angen i'r coleg ei wneud ar ôl yr arolygiad. Ym mhob achos, bydd angen i'r coleg ymateb i'r argymhellion trwy roi'r camau gweithredu sydd eu hangen ar waith i wneud y gwelliannau a nodwyd gan y tîm arolygu. Bydd yr adroddiad hefyd yn dangos a yw Estyn wedi gofyn i'r coleg ddarparu astudiaeth achos mewn perthynas ag unrhyw agwedd(au) ar ei waith. Bydd yr adroddiad yn datgan p'un a oes angen unrhyw lefel o weithgarwch dilynol gan Estyn ar y coleg.

Meysydd arolygu

Ar gyfer pob maes arolygu, rhoddir arweiniad ar ei gynnwys a'r ystyriaethau y dylai arolygwyr eu cadw mewn cof wrth ei werthuso.

O fewn pob maes arolygu, gall yr arolygydd cofnodol adrodd ar yr agweddau yn y drefn yr ymddangosant yn y llawlyfr arweiniad neu gallant ddewis rhoi'r agweddau mewn trefn wahanol er mwyn adlewyrchu eu canfyddiadau. Er enghraifft, ym Maes Arolygu 1 - Safonau, gallant ddechrau gyda safonau a chynnydd o ran medrau, yna grwpiau penodol a safonau, a chynnydd cyffredinol ar y diwedd. Ym Maes Arolygu 3 – addysgu a phrofiadau dysgu, gallent ddechrau â'r cwricwlwm ac wedyn addysgu os yw hyn yn gwneud canfyddiadau'r tîm yn gliriach.

Dylai'r adroddiad ar bob maes arolygu fod rhwng 250 a 700 gair fel arfer.

Mae arweiniad atodol ar arolygu agweddau amrywiol ar waith colegau ar gael ar wefan Estyn: <https://www.estyn.llyw.cymru/arolygu/arweiniad-atodol>.

1 Safonau

1.1 Safonau a chynnydd yn gyffredinol

Dylai arolygwyr werthuso'r safonau y mae dysgwyr yn eu cyflawni yn gyffredinol a barnu a yw'r rhain yn briodol i alluoedd dysgwyr. Dylai arolygwyr gydnabod cynnydd dysgwyr, yn enwedig eu cynnydd tuag at ennill eu cymwysterau.

Dylai gwerthusiad arolygwyr o gyflawniad a chynnydd dysgwyr gael ei seilio ar arsylwadau sesiynau, asesu a datblygu medrau galwedigaethol neu academaidd, craffu ar waith dysgwyr a thrafodaethau gyda dysgwyr. Dylai arolygwyr werthuso pa mor dda y mae dysgwyr yn adalw dysgu blaenorol, yn datblygu medrau meddwl, yn ennill gwybodaeth, dealltwriaeth a medrau newydd, ac yn cymhwyso'r rhain i sefyllfaoedd newydd.

Dylai arolygwyr edrych ar yr holl wybodaeth berthnasol am berfformiad dros gyfnod, dros o leiaf y tair blynedd diwethaf fel arfer, i nodi tueddiadau mewn perfformiad. Dylai arolygwyr ystyried y wybodaeth am berfformiad yng ngoleuni eu tystiolaeth eu hunain o arsylwadau sesiynau, trafodaethau â dysgwyr a chraffu ar waith ysgrifenedig ac ymarferol.

Er y dylai arolygwyr ystyried ystod eang o wybodaeth am safonau a chynnydd dysgwyr, dylent fel arfer ond adrodd ar ddata perfformiad pan gaiff y canlyniadau eu casglu yn genedlaethol a'u gwirio'n allanol.

1.2 Safonau a chynnydd grwpiau penodol

Dylai arolygwyr werthuso cynnydd grwpiau penodol o ddysgwyr, er enghraifft dysgwyr ar lefelau gwahanol, dysgwyr o gefndiroedd difreintiedig a dysgwyr o grwpiau lleiafrifoedd ethnig.

Yn achos dysgwyr ag anghenion addysgol arbennig (AAA), dylai barnau am gyflawniad ystyried gwybodaeth am eu hanghenion a'u galluoedd unigol. Dylai arolygwyr ystyried cyfradd cynnydd y dysgwyr hyn mewn perthynas â'u targedau a'u manau cychwyn unigol. Dylai arolygwyr edrych ar gynnydd dysgwyr â medrau llythrennedd, rhifedd a digidol cymharol wan nad ydynt yn cael cymorth ar gyfer anghenion addysgol arbennig.

Hefyd, dylai arolygwyr ystyried a yw grwpiau penodol o ddysgwyr yn gwneud cymaint o gynnydd ag y gallent mewn perthynas â'u manau cychwyn a'u gallu. Er enghraifft, dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae dysgwyr â medrau galwedigaethol mwy datblygedig yn cyflawni a'r graddau y mae'r gwaith a wnânt yn eu hymestyn yn llawn i gyflawni cystal ag y gallent.

1.3 Safonau a chynnydd o ran medrau

Dylai arolygwyr werthuso i ba raddau y mae dysgwyr yn datblygu'r medrau llythrennedd, rhifedd a digidol sy'n ofynnol i gwblhau eu cymwysterau neu raglenni eu cyrsiau.

Dylai arolygwyr adrodd yn glir ar safonau dysgwyr ym mhob un o'r medrau canlynol: siarad a gwrando, darllen ac ysgrifennu (yn Gymraeg/Saesneg), medrau rhifedd a

digidol. Wrth arolygu medrau, dylai'r ffocws fod ar ba un a yw dysgwyr yn meddu ar y medrau gofynnol mewn llythrennedd (Cymraeg/Saesneg), medrau rhifedd a digidol sy'n briodol i'w lefel cymhwyster.

Mae mwy o arweiniad ar arolygu medrau llythrennedd (Cymraeg/Saesneg), rhifedd a digidol ar wefan Estyn (www.estyn.llyw.cymru).

Dylai arolygwyr farnu safonau mewn medrau llythrennedd, rhifedd a digidol ar sail tystiolaeth uniongyrchol, er enghraifft o arsylwi dysgwyr mewn sesiynau, craffu ar waith dysgwyr a thrafodaethau â dysgwyr. Bydd arsylwi'n ofalus ar ddysgwyr mewn sesiynau a siarad â dysgwyr yn darparu tystiolaeth o'u medrau siarad a gwrando, eu medrau llythrennedd, rhifedd a digidol a'u gallu i feddwl. Bydd craffu ar waith yn darparu tystiolaeth o ba mor dda y gall dysgwyr ysgrifennu'n glir a deall yr hyn y maent yn ei ddarllen, pa mor dda y gallant ddefnyddio eu medrau llythrennedd, rhifedd a digidol ar lefelau priodol mewn amrywiaeth o feysydd dysgu. Dylai arolygwyr ystyried i ba raddau y mae medrau cyfathrebu a medrau meddwl uwch dysgwyr yn cefnogi neu'n rhwystro'u cynnydd a'u rhyngweithio â dysgwyr eraill ac athrawon.

Dylai arolygwyr ystyried safonau dysgwyr mewn Cymraeg. Dylent ystyried y cynnydd a wna dysgwyr o ran datblygu a defnyddio eu medrau Cymraeg yng nghyd-destun eu rhaglenni galwedigaethol (yn enwedig ar gyfer meysydd blaenoriaeth allweddol fel y nodwyd gan Lywodraeth Cymru), neu ddilyniant i addysgu uwch a sut maent yn datblygu medrau ar gyfer cyflogaeth yn y dyfodol yng Nghymru.

2 Lles ac agweddau at ddysgu

2.1 Lles

Dylai arolygwyr ystyried i ba raddau y mae dysgwyr yn teimlo'n ddiogel ac yn rhydd rhag cam-drin corfforol a geiriol. Dylent ystyried pa mor dda y maent yn deall sut i wneud dewisiadau iach mewn perthynas â diet, gweithgarwch corfforol a lles emosiynol, gan gynnwys sut i gadw'u hunain yn ddiogel ar-lein. Dylent ystyried pa mor dda y mae dysgwyr yn defnyddio'r ddealltwriaeth hon yn eu bywydau eu hunain, yn y coleg neu wrth eu paratoi ar gyfer addysg uwch.

Dylai arolygwyr ystyried yr ymatebion i'r holiaduron cyn-arolygiad gan ddysgwyr, staff a llywodraethwyr yn ofalus mewn perthynas â lles dysgwyr, a datblygu cwestiynau datblygol, lle y bo'n briodol. Dylai arolygwyr hefyd ystyried tystiolaeth a ddaw o arsylwi dysgwyr yn rhyngweithio â'u cyfoedion, eu hathrawon a staff eraill, ynghyd â thystiolaeth o drafodaethau ag unigolion a grwpiau.

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae dysgwyr yn dangos hyder a gwydnwch yn eu bywydau, er enghraifft yn y ffordd y maent yn rhyngweithio â phobl newydd a gyda'u cyfoedion. Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae dysgwyr yn datblygu fel dinasyddion moesegol, gwybodus, er enghraifft trwy eu hymwybyddiaeth o degwch, cydraddoldeb, cynaliadwyedd a goddefgarwch.

2.2 Agweddau at ddysgu

Dylai arolygwyr werthuso i ba raddau y mae dysgwyr yn datblygu'r agweddau a'r ymddygiadau allweddol sydd eu hangen arnynt drwy gydol eu bywydau. Yn benodol, dylai arolygwyr werthuso i ba raddau y mae dysgwyr yn datblygu eu medrau

cyflogadwyedd ac i ba raddau y mae dysgwyr yn ddysgwyr uchelgeisiol, hyderus, galluog ac annibynnol. Dylent ystyried pa mor dda y mae dysgwyr yn ymroi i brofiadau a syniadau newydd, anghyfarwydd. Dylent farnu diddordeb dysgwyr yn eu gwaith, eu gallu i gynnal eu canolbwyntio a pheidio â gadael i bethau dynnu eu sylw. Dylent ystyried pa mor barod y mae dysgwyr i ymroi i dasgau galwedigaethol, a'u cwblhau. Dylent werthuso pa mor dda y mae dysgwyr yn dyfalbarhau ac yn parhau'n benderfynol pan fyddant yn wynebu anawsterau neu'n ceisio atebion eraill pan fydd eu dull cyntaf o ddatrys problem yn aflwyddiannus. Dylent ystyried pa mor dda mae dysgwyr yn rheoli eu hamser yn effeithiol, yn blaenoriaethu tasgau ac yn gallu gweithio yn ôl terfynau amser.

Dylai arolygwyr ystyried i ba raddau y mae dysgwyr yn gallu gweithio mewn amrywiaeth o ffyrdd, er enghraifft yn annibynnol ac mewn grwpiau bychain. Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae dysgwyr yn dangos medrau cadarn o ran gweithio mewn tîm, gan gynnwys parch tuag at gyfraniadau pobl eraill, er enghraifft trwy ganiatáu i bobl eraill siarad neu fod yn bwylllog pan fydd pobl eraill yn anghytuno â nhw.

Dylai arolygwyr ystyried i ba raddau y mae dysgwyr yn dangos hunanymwybyddiaeth ac yn cyflwyno delwedd gadarnhaol, broffesiynol i eraill ac yn ymddwyn yn briodol mewn sesiynau ac o gwmpas y coleg. Dylent arsylwi a yw dysgwyr yn ystyriol o'i gilydd, o athrawon ac o oedolion eraill, ac yn uniaethu'n dda â nhw.

Wrth werthuso cyfranogiad mewn dysgu a'i fwynhau, dylai arolygwyr ystyried y dystiolaeth a ddaw o sesiynau addysgu neu hyfforddi, craffu ar waith dysgwyr, a chyfweliadau â dysgwyr. Dylent ystyried i ba raddau y mae dysgwyr yn datblygu hyder ac wedi'u symbylu i ddysgu.

Dylai arolygwyr ystyried presenoldeb a phrydlondeb dysgwyr fel tystiolaeth o gyfranogiad dysgwyr mewn dysgu, a'u hymwneud â dysgu, a'u dibynadwyedd. Dylai arolygwyr adrodd trwy eithriad, h.y. pan fydd tuedd glir o bresenoldeb neu brydlondeb gwan neu gadarn iawn mewn sesiynau.

3 Addysgu a phrofiadau dysgu

3.1 Ansawdd yr addysgu

Nid oes rhaid i'r gwerthusiad o'r addysgu fod yn adran gyntaf y maes arolygu o reidrwydd oherwydd gallai arolygwyr ddechrau ag ansawdd y profiadau dysgu neu'r ddarpariaeth ar gyfer medrau os bydd hyn yn gwneud eu canfyddiadau'n gliriach.

Wrth werthuso addysgu, dylai arolygwyr nodi nad oes templed sefydlog i athrawon ei ddilyn a gall athrawon ddefnyddio amrywiaeth o wahanol ddulliau gydag amser. Yr ystyriaeth allweddol yw a yw'r addysgu yn llwyddo i ennyn diddordeb dysgwyr a pha mor dda y mae'n datblygu eu medrau llythrennedd, rhifedd a digidol, eu medrau galwedigaethol neu academaidd a'u gwybodaeth a'u dealltwriaeth i lefel briodol o uchel wrth iddynt symud ymlaen drwy eu rhaglen.

Dylai arolygwyr werthuso i ba raddau y mae gan athrawon ddisgwyliadau uchel o bob dysgwyr. Dylent ystyried ansawdd cynllunio a pha mor dda y mae eu cynllunio'n bodloni anghenion y rhaglen ddysgu. Dylent ystyried y graddau y mae gan athrawon amcanion clir ar gyfer dysgu'r dysgwyr ac y maent yn defnyddio amrywiaeth o ddulliau ac adnoddau i ennyn diddordeb y dysgwyr a'u herio i gyflawni cystal ag y gallant. Dylent ystyried i ba raddau y maent yn gwneud eu sesiynau addysgu neu

hyfforddi yn lleoedd ysgogol a difyr lle gall pob grŵp o ddysgwyr, gan gynnwys y rhai mwyaf a lleiaf abl, ddysgu'n gynhyrchiol.

Dylai arolygwyr farnu pa mor dda y mae athrawon yn defnyddio amrywiol dechnegau holi i ymestyn a datblygu ymatebion dysgwyr ymhellach, a chael amcan o'u dealltwriaeth. Dylent ystyried eglurder cyfarwyddiadau ac esboniadau a pha mor dda y mae'r dysgwyr yn datblygu eu medrau llythrennedd, rhifedd, digidol a'u medrau galwedigaethol, eu gwybodaeth a'u dealltwriaeth o ganlyniad. Dylent werthuso pa mor dda y mae'r athrawon yn symblu ac yn cyfarwyddo dysgwyr ac yn gwneud eu sesiynau'n lleoedd ysgogol a difyr ble gall ddysgwyr ddysgu'n gynhyrchiol. Dylai arolygwyr farnu pa mor llwyddiannus y mae staff technegol a staff cymorth yn cefnogi dysgu.

Mae'r ffocws ar asesu yn y maes arolygu hwn ar fedrau galwedigaethol neu academaidd sy'n berthnasol i'r rhaglen ddysgu. Dylai arolygwyr werthuso pa mor dda y mae dysgwyr yn datblygu a chymhwyso ystod eang o fedrau a gwybodaeth sy'n briodol i'w cymwysterau, gan gynnwys ystyried i ba raddau y maent yn datblygu medrau cyflogadwyedd trosglwyddadwy i fodloni anghenion yr economi leol neu ar gyfer astudio ymhellach ar lefel uwch. Dylai arolygwyr werthuso'r adborth llafar ac ysgrifenedig gan aseswyr hefyd i helpu dysgwyr i wybod pa mor dda y maent yn ei wneud a beth mae angen iddynt ei wneud i wella. Dylent ystyried pa mor dda y mae dysgwyr yn asesu eu perfformiad eu hunain. Dylai arolygwyr werthuso i ba raddau y mae'r uwch reolwyr a'r staff yn olrhain a chadw cofnodion ar gynnydd pob dysgwr ac yn adrodd ar y rhain yn glir i fodloni anghenion dysgwyr a chyflogwyr. Dylent ystyried pa mor dda y mae athrawon yn sicrhau bod eu hasesiadau yn ddilys, yn amserol, yn gywir ac yn ddibynadwy.

Dylai arolygwyr werthuso a yw dysgwyr yn adolygu eu dysgu eu hunain yn rheolaidd, yn deall eu cynnydd ac yn cymryd rhan mewn gosod eu targedau dysgu eu hunain.

Wrth lunio gwerthusiadau ar addysgu ac asesu, dylai arolygwyr ddefnyddio ystod lawn y dystiolaeth sydd ar gael iddynt. Mae hyn yn debygol o gynnwys tystiolaeth o ffeiliau neu bortffolios dysgwyr, cynlluniau gwaith, cofnodion asesu a gwybodaeth am gynnydd dysgwyr, arsylwadau sesiynau a thrafodaethau gyda dysgwyr. Ni ddylai arolygwyr ddyfarnu barn i sesiwn neu athro unigol, ond dylent adrodd ar y cryfderau a'r gwendidau yn ansawdd yr addysgu a'r asesu ar draws y coleg.

3.2 Ehangder, cydbwysedd a phriodoldeb y ddarpariaeth

Dylai arolygwyr werthuso i ba raddau y mae profiadau dysgu ar draws y ddarpariaeth yn ysgogi ac yn herio dysgwyr, fel eu bod yn ymroi'n llwyr i'w dysgu ac yn gwneud y cynnydd gorau posibl. Dylent ystyried p'un a yw ystod y rhaglenni dysgu a gynigir yn rhoi llwybrau dilyniant addas i ddysgwyr i addysg bellach ac uwch, yn ogystal ag i waith a hyfforddiant.

Dylai arolygwyr ystyried dull strategol y coleg ar gyfer cynllunio'r ddarpariaeth a'r graddau y mae'n helpu dysgwyr i fod yn unigolion uchelgeisiol, hyderus, dyheadol a gwybodus. Dylai arolygwyr ystyried graddau a phriodoldeb y trefniadau i ddysgwyr ymgymryd â digon o brofiad gwaith perthnasol, o safon uchel. Dylent ystyried p'un a yw'r profiadau dysgu hyn yn datblygu medrau galwedigaethol a medrau cyflogadwyedd dysgwyr yn ddigon da.

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda yw'r ddarpariaeth ar gyfer grwpiau penodol o ddysgwyr, yn enwedig y dysgwyr â medrau a dealltwriaeth alwedigaethol uwch, y rhai ag anghenion addysgol arbennig a dysgwyr y mae Saesneg yn iaith ychwanegol iddynt. Dylai arolygwyr ystyried y graddau y gallai athrawon gynnwys darpariaeth ar gyfer dysgwyr nad ydynt yn meddu ar ryw lawer o wybodaeth flaenorol.

Dylai arolygwyr ystyried y ffyrdd y mae'r coleg yn datblygu rhaglen gweithgareddau dysgu sy'n adlewyrchu amrywiaeth ddiwylliannol, ieithyddol ac ethnig Cymru.

Dylai arolygwyr ystyried natur a graddau cyfleoedd dysgu ychwanegol, er enghraifft ymweliadau addysgol, cymryd rhan mewn cystadlaethau medrau galwedigaethol, ennill cymwysterau ychwanegol a digwyddiadau elusennol a chodi arian.

Ni ddylai'r prif werthusiadau, y cyd-destun a'r crynodeb adrodd yn uniongyrchol fod y darparwr wedi ennill unrhyw ddyfarniadau a enwir, gan gynnwys dyfarniadau a ariennir yn gyhoeddus. Fodd bynnag, gellir cyfeirio at ddyfarniadau a enwir yn y sail dystiolaeth, yn enwedig lle y mae'r dyfarniad wedi cael effaith ar wella safonau neu'r ddarpariaeth.

3.3 Darpariaeth ar gyfer medrau

Dylai arolygwyr werthuso'r graddau y mae'r trefniadau addysgu a hyfforddi yn sicrhau bod dysgwyr yn caffael y medrau llythrennedd (Cymraeg/Saesneg), rhifedd a digidol angenrheidiol i gefnogi eu gwaith. Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r coleg wedi cyfrif am ddatblygiad llythrennedd, rhifedd a digidol dysgwyr wrth gynllunio profiadau galwedigaethol neu academiaidd dysgwyr.

Dylai arolygwyr werthuso graddau ac ansawdd y ddarpariaeth ar gyfer datblygu medrau Cymraeg yng nghyd-destun eu meysydd galwedigaethol, eu pynciau academiaidd neu ar gyfer astudio ymhellach. Dylent ystyried pa mor dda y caiff dysgwyr eu gwneud yn ymwybodol o fanteision dysgu Cymraeg a bod yn ddwyieithog. Dylai dysgwyr roi sylwadau ar drefniadau colegau i gefnogi datblygiad medrau Cymraeg dysgwyr.

4 Gofal, cymorth ac arweiniad

4.1 Olrhain, monitro a darparu cymorth dysgu

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r coleg yn olrhain ac yn monitro cynnydd a lles dysgwyr, gan gynnwys presenoldeb ac ymddygiad. Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r coleg yn defnyddio'r wybodaeth hon i ystyried cynnydd grwpiau penodol, er enghraifft y dysgwyr hynny y gallai eu hamgylchiadau olygu y gallent dangyflawni, neu'r dysgwyr sy'n fwy abl. Bydd angen iddynt ystyried pa mor dda y mae'r coleg yn nodi materion perthnasol ac yn ymateb yn briodol i ddeilliannau olrhain a monitro, er enghraifft trwy ddarparu cymorth a her briodol, defnyddio strategaethau ymyrryd, mentora neu annog unigolion neu grwpiau. Hefyd, dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r coleg yn defnyddio partneriaethau ag eraill i ddarparu cymorth effeithiol i ddysgwyr.

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r coleg yn cefnogi dysgwyr ag anghenion emosiynol a chymdeithasol fel y gallant fwynhau eu dysgu.

4.2 Datblygiad personol

Dylai arolygwyr werthuso effeithiolrwydd arweiniad a chyngor diduedd a roddir i ddysgwyr cyn iddynt ddechrau eu rhaglen gan y coleg ac asiantaethau allanol eraill.

Dylai arolygwyr werthuso effeithiolrwydd y ddarpariaeth ar gyfer rhoi cymorth personol ac arbenigol i ddysgwyr. Bydd hyn yn cynnwys gwasanaethau asiantaethau arbenigol sydd ar gael, yn enwedig ar gyfer dysgwyr sy'n wynebu rhwystrau sylweddol rhag dysgu, gan gynnwys cyfrifoldebau personol, ariannol, domestig, cludiant, iechyd a gofal teuluol.

Dylai arolygwyr werthuso trefniadau'r coleg ar gyfer hyrwyddo dewisiadau ffordd iach o fyw, er enghraifft mewn perthynas â bwyta ac yfed yn iach, camddefnyddio sylweddau, diogelwch ar-lein, problemau iechyd meddwl a sicrhau cydbwysedd rhwng gwaith a bywyd. Dylai arolygwyr ystyried yr arweiniad a'r cymorth arall a ddarperir i ddiogelu lles dysgwyr a hyrwyddo eu datblygiad personol.

Dylai arolygwyr edrych ar ba mor dda y mae'r coleg yn helpu dysgwyr i ddeall materion yn ymwneud â chydraddoldeb ac amrywiaeth, ac yn datblygu gwerthoedd goddefgarwch a pharch. Dylent ystyried pa mor dda y mae'r coleg yn datblygu gwybodaeth a dealltwriaeth dysgwyr o aflonyddwch, gwahaniaethu ac eithafiaeth. Dylent hefyd ystyried pa mor dda y mae'r coleg yn ymateb i unrhyw achosion sy'n ymwneud â bwlio, aflonyddwch a gwahaniaethu, ac yn ymdrin â nhw. Dylent ystyried i ba raddau y mae'r coleg yn herio stereoteipiau yn agweddau, dewisiadau a disgwyliadau dysgwyr.

Dylai arolygwyr werthuso'r graddau y mae dysgwyr, gan gynnwys y rheiny o grwpiau gwahanol, yn ymgymryd â chyfrifoldebau ac yn cymryd rhan yn y gymuned ehangach. Dylai arolygwyr werthuso pa mor dda y mae'r coleg yn helpu dysgwyr i ddatblygu dealltwriaeth o'u diwylliant, y gymuned leol a'r byd ehangach.

4.3 Diogelu

Bydd arolygwyr yn adrodd ar b'un a yw trefniadau'r coleg ar gyfer diogelu dysgwyr yn bodloni gofynion ac nid ydynt yn destun pryder. Pan fydd trefniadau'n destun pryder difrifol, dylai arolygwyr gynnwys argymhelliad yn yr adroddiad a bydd Estyn yn anfon llythyr lles i'r coleg yn gofyn iddynt amlinellu sut y byddant yn mynd i'r afael â'r diffyg(ion).

Dylai arolygwyr werthuso i ba raddau y mae trefniadau diogelu'r coleg yn sicrhau bod yr holl ddysgwyr yn cael eu hamddiffyn. Dylai trefniadau gynnwys nodi dysgwyr o dan 18 oed, ac oedolion sy'n agored i niwed sydd mewn angen neu sy'n wynebu risg o niwed sylweddol, arferion recriwtio diogel a chael trefniadau priodol ar gyfer atgyfeiriadau diogelu. Hefyd, dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r coleg yn hyrwyddo arferion diogel a diwylliant o ddiogelwch. Mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi gofynion a chanllawiau statudol penodol am y materion diogelu hyn a dylai fod gan golegau bolisïau a gweithdrefnau ar waith sy'n cydymffurfio â nhw.

Bydd arolygwyr yn edrych ar ba mor effeithiol yw trefniadau'r coleg ar gyfer atal a mynd i'r afael â bwlio, aflonyddu a gwahaniaethu. Dylent ystyried sut mae'r coleg yn cadw dysgwyr yn ddiogel rhag peryglon radicaleiddio.

Dylai arolygwyr ystyried p'un a oes gan y coleg weithdrefnau cadarn ar gyfer gwirio addasrwydd staff a phobl eraill sydd mewn cysylltiad â dysgwyr, a bod y coleg yn

cynnal cofnod o'r gwiriadau hyn. Dylai arolygwyr gadarnhau bod yr holl staff yn gwybod beth i'w wneud er mwyn ymateb i faterion diogelu a bod y swyddog arweiniol a'r llywodraethwr/perchennog arweiniol dynodedig, a staff eraill lle y bo'n briodol, wedi cael hyfforddiant diogelu perthnasol.

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r coleg yn defnyddio ei wybodaeth am faterion diogelu, o fewn ei ddarpariaeth ei hun a darpariaeth unrhyw is-gontractwyr, a pha mor dda y caiff prosesau adrodd eu defnyddio i sicrhau ansawdd diogelu gan uwch reolwyr.

5 Arweinyddiaeth a rheolaeth

5.1 Ansawdd ac effeithiolrwydd arweinwyr a rheolwyr, gan gynnwys y corff llywodraethol

Dylai arolygwyr werthuso i ba raddau y mae arweinwyr a rheolwyr wedi sefydlu a chyfleu gweledigaeth glir a nodau, amcanion strategol, cynlluniau a pholisïau priodol sy'n canolbwyntio ar fodloni anghenion dysgwyr.

Dylai arolygwyr fyfyrto ar ba mor dda y mae arweinwyr a rheolwyr ar bob lefel yn gosod disgwyliadau uchel ar gyfer staff, dysgwyr a'u hunain. Dylent ystyried pa mor dda y mae arweinwyr a rheolwyr yn datblygu tîm effeithiol ac ymgysylltiol o staff cymorth. Dylent ystyried i ba raddau y mae arweinwyr a rheolwyr yn modelu ac yn hybu gwerthoedd ac ymddygiadau proffesiynol sy'n cyfrannu'n gadarnhaol at wella'r coleg a chydweithredu effeithiol rhwng staff a darparwyr eraill. Dylent ystyried pa mor dda ar bob lefel y mae staff yn deall ac yn cyflawni eu rolau a'u cyfrifoldebau a pha mor dda y maent yn cydweithredu wrth ddatblygu blaenoriaethau strategol a gwella.

Dylai arolygwyr ystyried ystod eang o dystiolaeth wrth werthuso ansawdd arweinyddiaeth a rheolaeth, er enghraifft cofnodion o amrywiaeth o gyfarfodydd diweddar, cyfweiliadau â staff, cynlluniau gweithredu gwelliannau ac adroddiadau ar weithredu'r rhain, hunanasesiad diweddar gan arweinwyr a rheolwyr, a dadansoddi gwybodaeth am berfformiad dysgwyr.

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae arweinwyr a rheolwyr yn gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy a pha mor dda y maent yn gwneud penderfyniadau ac yn gosod blaenoriaethau ar gyfer gwella sy'n cydbwysu anghenion uniongyrchol, tymor byr ag anghenion tymor hir dysgwyr, y gymuned leol a Chymru.

Dylai arolygwyr edrych ar y graddau y mae arweinwyr a rheolwyr yn cynnal darpariaeth ansawdd uchel neu'n gwella agweddau gwan ar y ddarpariaeth. Dylent ystyried pa mor dda y mae arweinwyr a rheolwyr yn atal problemau rhag digwydd yn y lle cyntaf a pha mor gyflym y maent yn cychwyn unrhyw gamau unioni gofynnol.

Dylai arolygwyr ystyried y graddau y mae arweinwyr a rheolwyr yn bwrpasol ac yn llwyddo i gyflawni blaenoriaethau cenedlaethol a lleol. Dylai arolygwyr werthuso'r graddau y mae arweinwyr a rheolwyr yn cynllunio'n strategol i ddarparu cyfleoedd pwrpasol i ddysgwyr ddatblygu'u medrau Cymraeg mewn sefyllfaoedd ffurfiol ac anffurfiol.

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae arweinwyr a rheolwyr yn rhannu nodweddion cadarnhaol y ddarpariaeth gyda staff ac yn cydweithredu â darparwyr a phartneriaid addysg eraill yn y sector i gyflawni gwelliannau yn lleol, yn rhanbarthol ac yn genedlaethol. Dylai arolygwyr ganolbwyntio ar ba mor dda y mae'r coleg yn defnyddio partneriaethau strategol a chydweithredu ag asiantaethau eraill i helpu i feithrin ei allu i wella'n barhaus, a lleihau effaith tloedi ar gyrhaeddiad.

Dylai arolygwyr werthuso pa mor dda y mae llywodraethwyr, neu aelodau'r bwrdd cyfarwyddwyr, yn deall ac yn cyflawni eu rolau a'u cyfrifoldebau. Dylent ystyried pa mor dda y maent yn gyfarwydd â chryfderau'r coleg a'i feysydd i'w datblygu, a'r graddau y maent wedi cymryd rhan yn y gwaith i osod blaenoriaethau strategol y coleg. Dylent ystyried a oes cydbwysedd priodol rhwng cymorth a her yn y ffordd y mae'n dwyn uwch arweinwyr i gyfrif.

5.2 Prosesau hunanwerthuso a chynllunio ar gyfer gwella

Dylai arolygwyr werthuso pa mor gywir y mae arweinwyr a rheolwyr yn adnabod cryfderau a gwendidau'r coleg. Dylent ystyried pa mor dda y mae arweinwyr a rheolwyr yn casglu a dadansoddi tystiolaeth uniongyrchol o safonau'r ddarpariaeth, gan gynnwys addysgu ac asesu, ac o ganlyniad i gynnwys amrywiaeth eang o bartneriaid a rhanddeiliaid priodol ac ymgynghori â nhw, fel colegau addysgu bellach eraill a rhwydweithiau dysgu proffesiynol.

Dylai arolygwyr ystyried effaith prosesau cynllunio ar gyfer gwella a pha mor dda y mae'r blaenoriaethau ar gyfer gwella a nodwyd yn cysylltu â deilliannau hunanasesiad y coleg. Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae arweinwyr a rheolwyr yn sicrhau bod blaenoriaethau'n cael eu cefnogi trwy ddyrannu adnoddau. Dylent werthuso pa mor dda y mae arweinwyr a rheolwyr yn diffinio camau gweithredu perthnasol a mesuradwy ar gyfer gwella o fewn amserlenni penodol a realistig ac yn dyrannu cyfrifoldeb am eu cyflawni.

Dylai arolygwyr ymchwilio i hanes y coleg o wneud gwelliannau a'r graddau y maent wedi arwain at effaith gadarnhaol ar ddysgu a lles dysgwyr, er enghraifft trwy welliannau i ansawdd yr addysgu a'r hyfforddi. Lle y bo'n briodol, dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r coleg wedi ymateb i argymhellion arolygiadau blaenorol Estyn neu argymhellion gan bartneriaid strategol, ac a yw camau gweithredu'r coleg wedi arwain at welliannau.

5.3 Dysgu proffesiynol

Dylai arolygwyr werthuso i ba raddau y mae arweinwyr wedi creu diwylliant ac ethos i gefnogi dysgu proffesiynol pob un o'r staff, gan gynnwys y trefniadau ar gyfer cynorthwyo'r holl staff i ymroi'n weithgar i gynyddu eu gwybodaeth, eu dealltwriaeth a'u medrau proffesiynol. Dylent ystyried y graddau y mae staff yn cymryd rhan yn effeithiol mewn profiadau dysgu proffesiynol, gwerthuso a rheoli perfformiad.

Dylai arolygwyr werthuso effaith arweinwyr yn y ffordd y maent yn rheoli perfformiad staff er mwyn helpu staff i wella'u harfer. Dylent hefyd farnu p'un a yw arweinwyr a rheolwyr yn mynd i'r afael â materion tanberfformio yn drylwyr ac yn uniongyrchol, lle bydd angen.

Dylent ystyried dysgu proffesiynol a wnaed gan staff, a'i effaith ar ddysgu dysgwyr a'u harfer eu hunain. Dylent archwilio i ba raddau y mae staff wedi rhannu deilliannau datblygiad proffesiynol gyda staff eraill. Dylent fwrw golwg ar ba mor dda y mae arweinwyr wedi amlygu arfer dda yn y coleg a sicrhau bod staff eraill yn gallu elwa ohoni. Hefyd, dylent ystyried pa mor dda y mae staff yn gweithio gyda darparwyr datblygiad proffesiynol i'w helpu i ddatblygu eu harfer broffesiynol a chadw eu medrau galwedigaethol a'u gwybodaeth dechnegol yn gyfoes.

5.4 Y defnydd ar adnoddau

Dylai arolygwyr werthuso'r graddau y mae penderfyniadau gwariant y coleg, y ffordd y mae'n rheoli contractau, gan gynnwys trefniadau ar gyfer is-gontractwyr, lle bo'n briodol, a'i gynllunio ariannol bras yn cysylltu'n briodol â'i flaenoriaethau strategol a chynllunio'r coleg ar gyfer gwella. O ran penderfyniadau gwariant, dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r coleg yn cydbwyso'i anghenion tymor byr ochr yn ochr ag anghenion tymor hir dysgwyr.

Dylai arolygwyr ystyried i ba raddau y mae arweinwyr a rheolwyr yn gwybod beth yw costau rhaglenni a gweithgareddau dysgu presennol, yn eu hadolygu ac yn cwestiynu a ydynt yn gost-effeithiol. Dylai arolygwyr ystyried maint unrhyw warged neu ddiffyg o gymharu â chyllideb y coleg. Dylent ystyried a oes tuedd gyson o wario sydd uwchlaw neu islaw'r gyllideb ddirprwyedig flynyddol yn sylweddol ac archwilio'r rhesymau dros hyn, lle y bo'n digwydd.

Dylai arolygwyr ystyried a oes lefel briodol o staffio ac adnoddau dysgu i gyflwyno'r ddarpariaeth arfaethedig yn effeithiol. Dylai arolygwyr ystyried a yw'r coleg yn defnyddio'i adeiladau yn effeithiol ac yn effeithlon, a'r graddau y mae'r adeiladau'n cefnogi neu'n rhwystro addysgu a dysgu o ansawdd uchel. Dylai arolygwyr ystyried ansawdd gweithleoedd dysgwyr a'r cyfleoedd a gânt i ymgymryd â'r ystod lawn o weithgareddau dysgu ac asesu.

Sail dystiolaeth yr arolygiad

Bydd yr adroddiad yn cynnwys trosolwg byr o sail dystiolaeth yr arolygiad. Yn yr adran hon, bydd arolygwyr cofnodol yn crynhoi'r gweithgareddau a gyflawnwyd gan aelodau'r tîm arolygu a'r ffynonellau tystiolaeth a ystyriont cyn, yn ystod ac ar ôl yr arolygiad i sicrhau bod canfyddiadau'r arolygiad yn ddilys, yn gywir ac yn ddibynadwy.

Ffocws thematig

Gall Estyn ddewis nifer fach o themâu ychwanegol i ganolbwyntio arnynt bob blwyddyn. Bydd y themâu a ddewisir yn helpu Estyn i gasglu gwybodaeth am agweddau penodol ar addysg a hyfforddiant yng Nghymru. Bydd Estyn yn defnyddio'r wybodaeth i ategu ei waith cylch gwaith a llywio canfyddiadau Adroddiad Blynyddol y Prif Arolygydd.

Lle y bydd thema ychwanegol, bydd y tîm arolygu'n canolbwyntio ar un thema ychwanegol yn unig ar bob arolygiad. Ni fydd adran ar wahân o'r adroddiad na barn ar wahân ar y thema ychwanegol yn yr adroddiad cyhoeddedig.

Gallai'r tîm arolygu gasglu tystiolaeth ar gyfer y thema ychwanegol mewn ffyrdd amrywiol, yn dibynnu ar y thema a ddewisir. Gallai gynnwys holiadur neu gyfweliad ag aelod penodol o staff neu graffu ar ddogfennau neu waith dysgwyr, neu gyfuniad o ddulliau. Y nod yw gwneud casglu tystiolaeth mor gymesur ac mor hylaw ag y bo modd i'r coleg a'r tîm arolygu.